

Izvorni znanstveni članak
UDK 314 (497.13 DUB) (093) »1830«
Članak je primljen 23. XI. 1988.

Ivo Perić

Zavod za povijesne znanosti JAZU,
Dubrovnik, Lapadska obala 6

O STANOVNIŠTVU DUBROVAČKOG OKRUŽJA I O JEDNOM DIJELU NJEGOVE IMOVINE KRAJEM 1830. GODINE

U Habsburškoj monarhiji, u sklopu koje se do kraja prvoga svjetskoga rata nalazilo i nekoliko južnoslavenskih zemalja, tek je 1857. bio »proveden prvi opći popis stanovništva«. ¹ Poznato je ipak, da su na području te monarhije i prije 1857. vršeni povremeni lokalni i regionalni popisi stanovništva, kao i imovina tog stanovništva. Te su popise vršili župnici u svojim župama (»stanje duša«), a isto tako i općinski organi. Na temelju tih popisa nastajale su i šire evidencije o stanovništvu pojedinih biskupija, okružja, pokrajina, pa i države u cjelini. Za svaki popis stanovništva, kao i za svaki popis imovine stanovništva, postojali su određeni razlozi (radi ubiranja redovine, razreza poreza, obavljanja novačenja i drugih svrsishodnih pokazatelja). Dalmacija je bila zasebna pokrajina (sa svojom zasebnom pokrajinskom upravom) i pod mletačkom i pod francuskom i pod austrijskom vlašću.

Pišući o Dalmaciji, Luigi Maschek je — na temelju arhivskih podataka koje je našao u Zadru, glavnom gradu mletačke, francuske i austrijske pokrajine Dalmacije — navodio i brojno stanje stanovnika te pokrajine, i to: u 1781. godini (za mletačke vladavine), u 1808. godini (za francuske uprave), te u godinama 1817, 1827, 1837, 1846, 1857, 1869. i 1880. (za austrijske vlasti). ² Iz doba druge austrijske vladavine mogao je još navesti i brojno stanje stanovnika Dalmacije u godinama 1815. i 1830, o čemu postoje pisani (izvještajni) podaci.

U ovom prilogu bit će predočeni iskazi o broju stanovnika u Dubrovačkom okružju na dan 31. XII 1830, kao i iskazi tadašnjeg stanja dijela imovine tog stanovništva. Popisni (izvještajni) iskazi imovine obuhvatili su samo stoku i prijevozna sredstva. Ostala posjedovna dobra (oranice, pašnjaci, voćnjaci, vrtovi i dr.), nisu predočena u ovom statističkom dokumentu. Arhivski dokument kojim se u ovom radu služimo kao izvorom, ima naslov: »Prospetto generale della Popolazione, delle case, delle famiglie, del bestiame, e de' mezzi di trasporto della Provinzia della Dalmazia a tutto 31. dicembre 1830, conformato sulla base degli Stati parziali, offerti dagli Uffici Circondari«. ³

¹ Mirko Korenčić, *Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857—1971*, Zagreb 1979, 3.

² Luigi Maschek, *Reportorio geografico-statistico dei luoghi abitati nel Regno di Dalmazia sulla base di dati ufficiali elaborato*, Zara 1888, p. XXII—XXV.

³ Historijski arhiv u Zadru. *Razni spisi Namjesništva*, sv. 21.

Dalmacija je u to vrijeme, kao pokrajina u okviru Austrijske carevine, imala ovako organiziranu upravu: Najviši organ pokrajinske uprave — potčinjen izravno središnjoj vladi u Beču — bila je zemaljska vlada (na njemačkom jeziku zvana: Landesgubernium). Na čelu te zemaljske (pokrajinske) vlade u Zadru nalazio se austrijski general kojeg su sporazumno imenovali generalštab austrijske vojske i središnja vlada u Beču. Njemu (gubernatoru) je u Dalmaciji bila povjerena i civilna i vojna uprava. To je doba Metternichova apsolutizma kad nema predstavničkih organa, izabranih voljom naroda. Zemaljsku vladu u Dalmaciji sačinjavali su dekretom postavljeni činovnici koji su bili strogo poslušni gubernatoru, kao što je i gubernator bio strogo poslušan njemu pretpostavljenim nadležstvima u Beču. Niži organi uprave u pokrajini — potčinjeni izravno zemaljskoj vladi u Zadru — bila su okružna poglavarstva. Postojala su četiri okružna poglavarstva u Dalmaciji (prema tome i — četiri okružja): zadarsko, splitsko, dubrovačko i kotorsko. Niži organi uprave u okviru okružja bili su kotarevi (preture), a niže upravne jedinice u sklopu preture bile su općine.

Okružje dubrovačko imalo je 6 pretura i 22 općine. Preture su imale sjedište u Dubrovniku, Cavtatu, Slanom, Babinom Polju,⁴ Orebiću⁵ i u Korčuli. U dubrovačkoj preturi nalazilo se 7 općina: dubrovačka, župska, riječka, zatonska, koločepska, lopudska i šipanska. U cavtatskoj preturi bile su 3 općine, i to sa sjedištima u Cavtatu, Pridvorju i u Pločicama. U slanskoj preturi postojalo je 5 općina, i to sa sjedištima u Slanom, Stonu, Janjini, Liscu i Imotici. U orebičkoj preturi bile su 3 općine, i to sa sjedištima u Orebiću, Kuni i Trpnju. Mljetska pretura imala je samo jednu općinu (sa sjedištem u Babinom Polju). U korčulanskoj preturi nalazile su se 3 općine, i to sa sjedištima u Korčuli, Blatu i u Lastovu. Ukratko: dubrovačko okružje obuhvaćalo je cijeni teritorij bivše Dubrovačke Republike i otok Korčulu.

U svih 6 pretura dubrovačkog okružja bilo je 31. XII 1830. — 8337 kuća, 8544 familije i 45346 stanovnika. Od tog broja stanovnika, po vjeri, bili su: 44680 — katolici, 406 — pravoslavci, i 260 — Jevreji. Izvan dubrovačke preture (ili još određenije: izvan samog Dubrovnika i njegovih predgrađa Ploče i Pile), nije bilo ni jednog Jevreja. U dubrovačkoj preturi bilo je i najviše pravoslavaca (396). Od ostalih 5 pretura, pravoslavaca je bilo još u 3 preture, i to u veoma malom broju: u cavtatskoj — 4, u slanskoj — 1, i u korčulanskoj — 5.

Što se tiče prometnih sredstava, isti iskaz navodi da je tada u tih 6 pretura bilo 970 plovila pod uopćenim nazivom: barke (barche) i samo 6 teretnih kola pod nazivom: kari (carri). Tako upadno mali broj teretnih kola svjedoči o nerazvijenosti onodobne putne mreže u ovom okružju. Iz podataka o broju stoke vidljivo je da je u to vrijeme (krajem 1830) bilo u dubrova-

⁴ Ta je pretura obuhvaćala cijeli otok Mljet i, za razliku od nekih drugih pretura koje se nazivaju po svom sjedištu (kao npr. dubrovačka, cavtatska, slanska i korčulanska), ona se zove po svom sveukupnom teritoriju — pretura Mljet ili mljetska pretura.

⁵ Isto kao i mljetska pretura koja se naziva po svom sveukupnom teritoriju, tako se i ova pretura ne zove po Orebiću, svome sjedištu, već po cijelom području koje je sačinjava i koje se naziva zajedničkim imenom tog područja: Sabioncello. O nastanku upravno-administrativnog sklopa pod nazivom Sabioncello pobliže se govori u radu Nenada Vekarića: Genealoški prikaz roda Bizar, Pelješki zbornik, Zagreb 1984, 157 (u bilj. 1).

čkom okružju ukupno 336 konja,⁶ 3754 goveda,⁷ 2177 mazgi, 1064 magaraca, 28373 ovce, 26472 koze i 5359 svinja.

Prikazat ćemo, nadalje, brojno stanje kuća, familija i stanovnika po vjери, i to po pojedinim preturama odnosno po pojedinim općinama u okviru tih pretura:

Pretura DUBROVNIK

Općina	Mjesto	Broj				
		kuća	fami- lija	katolika	pravo- slavnih	Jevreja
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
DUBROVNIK	Grad	775	1272	2875	36	255
	Predgrađa (Pile i Ploče)	401	480	2144	360	5
	Bosanka	16	14	63	—	—
	Gruž i Lapad	151	202	666	—	—
	Ukupno:	1343	1968	5748	396	260
ŽUPA DUBROVAČKA	Plat i Soline	51	48	288	—	—
	Mlini i Zavrelje	37	46	202	—	—
	Brašina	26	26	128	—	—
	Petrača	29	26	146	—	—
	Buići	34	37	154	—	—
	Makoše	33	31	214	—	—
	Martinovići	29	30	132	—	—
	Grbavac	36	35	159	—	—
	Donji Brgat	34	32	160	—	—
	Gornji Brgat	33	32	194	—	—
	Lazine	42	38	180	—	—
	Čibača	31	27	141	—	—
	Blato i Kupari	26	25	186	—	—
Ukupno:	441	433	2284	—	—	
RIJEKA DUBROVAČKA	Mokošica	43	42	250	—	—
	Sustjepan	41	39	190	—	—
	Petrovo Selo	28	27	161	—	—
	Rožat	27	26	149	—	—
	Prijevor	17	18	98	—	—
	Dračevo	13	14	77	—	—
	Obuljeno	27	29	161	—	—
	Čajkovići	10	12	51	—	—
	Komolac	22	16	91	—	—
	Čajkovića	13	12	85	—	—
	Knežica	18	17	105	—	—
	Šumet	22	21	120	—	—
	Osojnik	64	62	496	—	—
Ukupno:	345	335	2034	—	—	
ZATON	Zaton	78	67	364	—	—
	Orašac	130	127	785	—	—
	Kliševo	22	21	129	—	—

⁶ Ti su konji iskazani u četiri skupine: kao kljusad (ronzini) od 1 do 3 godine starosti, kao pastusi (cavalli stalloni), kao kobile (cavalle) i kao uškopljeni konji (cavalli castrati). Od tih 336 konja ukupno, 17 su bili kljusad od 1 do 3 godine, 1 je bio pastuh, 175 su bile kobile i 143 uškopljeni konji.

⁷ U tom broju obuhvaćeni su 682 krave i 3072 vola.

Općina	Mjesto	Broj				
		kuća	fami- lija	katolika	pravo- slavnih	Jevreja
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
	Gromača	31	31	174	—	—
	Ljubač	14	14	123	—	—
	Mrčevo	23	22	161	—	—
	Mravinjac	19	19	122	—	—
	Riđica	9	9	66	—	—
	Ukupno:	326	310	1924	—	—
KOLOČEP	Koločep	83	84	369	—	—
LOPUD	Lopud	116	115	481	—	—
ŠIPAN	Luka	67	70	366	—	—
	Velji Vrh	19	24	145	—	—
	Dubrava	19	25	190	—	—
	Suđurađ	25	24	122	—	—
	Sutulija	20	21	108	—	—
	Frajga	23	23	141	—	—
	Ukupno:	173	187	1072	—	—
	Sveukupno u preturi:	2827	3432	13912	396	260

Pretura CAVTAT

CAVTAT	Cavtat	199	212	730	4	—
	Obod	22	23	139	—	—
	Uskoplje	19	19	182	—	—
	Gabrili	24	25	165	—	—
	Jasenica	14	15	83	—	—
	Stravča	24	25	154	—	—
	Brotnice	15	15	109	—	—
	Čilipi	95	92	706	—	—
	Močići	45	45	359	—	—
	Ukupno:	457	471	2627	4	—
PRIDVORJE	Ljuta	29	29	206	—	—
	Lovorno	39	39	318	—	—
	Dragavine	10	10	89	—	—
	Kuna	12	12	117	—	—
	Oprasi	12	12	80	—	—
	Pridvorje	11	11	77	—	—
	Nartice	13	13	81	—	—
	Mihanići	6	6	62	—	—
	Moljevine	5	5	64	—	—
	Nosanovići	4	4	56	—	—
	Drvenik	6	6	69	—	—
	Prihodnje	5	5	60	—	—
	Duba	24	24	141	—	—
	Šilješki	6	6	58	—	—
	Vlahutine	41	41	425	—	—
Popovići	37	37	326	—	—	
Ukupno:	260	260	2229	—	—	
PLOČICE	Mrcine	52	51	407	—	—
	Dunave	37	36	268	—	—

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
	Zastolje	25	23	200	—	—
	Pavlje Brdo	16	16	133	—	—
	Vodovađa	30	30	248	—	—
	Pločice	40	40	278	—	—
	Đurinići	31	30	262	—	—
	Vitaljina	33	30	302	—	—
	Poljice	17	17	149	—	—
	Radovčići	47	45	231	—	—
	Bačev Do i Gruda	39	36	349	—	—
	Ukupno:	367	354	2827	—	—
	Sveukupno u preturi:	1084	1085	7683	4	—

Pretura SLANO

SLANO	Slano	88	83	384	—	—
	Trsteno	59	59	380	—	—
	Brsečine	37	42	276	—	—
	Dubravica	19	18	133	—	—
	Majkovi	86	83	704	—	—
	Banići	29	26	185	—	—
	Trnova	19	20	174	—	—
	Mravinca	20	20	135	—	—
	Ukupno:	357	351	2371	—	—
STON	Ston	105	81	102 ^B	1	—
	Mali Ston	98	82	484 ^{8a}	—	—
	Metohija	24	24	150	—	—
	Boljenovići	17	15	101	—	—
	Sparagovići	38	33	190	—	—
	Zabrđe	13	11	70	—	—
	Dančanje	18	17	103	—	—
	Duba	11	10	47	—	—
	Broce	31	27	123	—	—
	Česvinica	28	26	175	—	—
	Ukupno:	383	326	1545	1	—
JANJINA	Janjina	72	67	480	—	—
	Popova Luka	28	26	158	—	—
	Sreser	31	30	213	—	—
	Trstenik	37	37	198	—	—
	Žuljana	32	31	192	—	—
	Kozo (danas: Tomislavovac	25	25	174	—	—
	Mutan Do (Zaradeže)	19	18	118	—	—
	Putnikovići	24	24	137	—	—
	Dubrava	26	26	165	—	—
	Brijesta	22	21	142	—	—
	Ukupno:	316	305	1977	—	—
LISAC	Lisac	23	23	157	—	—
	Točionik	24	24	132	—	—
	Trnovica	17	17	131	—	—
	Čepikuće	37	35	227	—	—
	Podgora	16	15	75	—	—
	Podimoć	14	14	92	—	—
	Doli	82	79	464	—	—
	Ukupno:	213	207	1278	—	—

Općina	Mjesto	Broj				
		kuća	fami- lija	katolika	pravo- slavnih	Jevreja
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
IMOTICA	Imotica	18	16	80	—	—
	Topolo	38	36	202	—	—
	Štedrica	17	17	96	—	—
	Ošlje	54	54	300	—	—
	Stupa	18	15	81	—	—
	Smokovljani	41	41	261	—	—
	Visočani	29	29	136	—	—
	Ukupno:	215	208	1156	—	—
Sveukupno u preturi:		1484	1397	8327	1	—
Pretura SABIONČELO (SABIONCELLO)						
SABIONCELLO	Mokalo	21	17	129	—	—
	Vlaštica (Podvlaštica)	19	14	83	—	—
	Stankovići	42	36	218	—	—
	Orebići	66	64	294	—	—
	Zagruđa (Glabalovo)	6	9	47	—	—
	Ruskovići	11	16	101	—	—
	Podgorje	26	22	126	—	—
	Žukovac	35	37	211	—	—
	Kučište	40	42	183	—	—
	Viganj	52	68	315	—	—
	Basiljina	35	40	177	—	—
	Gornja Nakovana	7	17	88	—	—
	Donja Nakovna	10	13	76	—	—
	Ukupno:	370	395	2048	—	—
KUNA	Osobljava	35	30	191	—	—
	Kuna	56	51	299	—	—
	Piavičino	45	46	335	—	—
	Potomje	72	72	398	—	—
	Prizdrina	10	6	61	—	—
	Zakamenje	11	11	69	—	—
	Županje Selo	16	14	97	—	—
	Zakotorac	10	10	54	—	—
	Podobuče	18	18	95	—	—
	Borje	8	7	44	—	—
	Podgolubinica	13	11	77	—	—
	Košarni Do	10	6	52	—	—
Oskorušno	60	63	418	—	—	
Ukupno:	364	345	2190	—	—	
TRPANJ	Trpanj	135	94	540	—	—
	Gornja Vručica	35	29	188	—	—
	Donja Vručica	53	48	285	—	—
	Duba	22	17	120	—	—
	Ukupno:	245	188	1133	—	—
Sveukupno u preturi:		979	928	5371	—	—

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Pretura MLJET						
MLJET	Babino Polje	250	100	565	—	—
	Blato	8	11	57	—	—
	Goveđari	6	7	41	—	—
	Prožura	21	20	123	—	—
	Maranovići	26	24	125	—	—
	Korita	28	25	122	—	—
	Sveukupno:	339	187	1033	—	—
Pretura KORČULA						
KORČULA	Grad i predgrađa	355	323	1673	4	—
	Lumbarda	69	67	370	—	—
	Žrnovo	150	132	647	—	—
	Pupnat	55	53	332	—	—
	Račišće	53	53	343	—	—
	Ukupno:	682	628	3365	4	—
BLATO	Blato	592	568	3340	—	—
	Smokvica	73	62	348	1	—
	Čara	55	51	253	—	—
	Ukupno:	720	681	3941	1	—
LASTOVO	Lastovo	222	206	1048	—	—
	Sveukupno: u preturi:	1624	1515	8357	5	—

Brojčano stanje u pojedinim familijama, kao što se i u prosjeku može vidjeti iz navedenih iskaza, bilo je, dakako, različito. U cijelom okružju familije su imale, prosječno, iznad 5 članova. Upadno je, međutim, da je taj prosjek u nekim općinama izrazito viši. Tako npr. u općinama Pridvorje i Pločice u cavtatskoj preturi familije su imale, prosječno, po 8 i više od 8 članova. U Drveniku je taj prosjek bio iznad 11 članova, a Moljevinama iznad 12 članova, a u Nosanovićima 14 članova. U tom kraju postojale su, tradicionalno, i velike familijarne zajednice — kućne zadrugе. O tim kućnim zadrugama — o njihovoj uvjetovanosti, te o organizaciji njihova života i rada — bilo bi vrijedno i zasebno pisati na temelju svestrano i studiozno obavljenih istraživanja, koliko su ona još moguća.

Prikazat ćemo i brojno stanje stoke u dubrovačkom okružju, koje sa drži navedeni popis s kraja 1830. I ovaj iskaz predočit ćemo tako, kako je on dat u tom popisu — po pojedinim preturama odnošno po pojedinim općinama i mjestima u okviru tih pretura:

Pretura DUBROVNIK

Općina	Mjesto	Vrste životinja i njihov broj							
		konji	vol.	krav.	maz.	mag.	ovce	koze	svinj.
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
DUBROVNIK	Grad	21	—	—	—	—	—	—	—
	Predgrađa (Pile i Ploče)	3	—	—	2	1	60	10	26
	Bosanka	—	30	18	4	21	280	68	35
	Gruž i Lapad	—	12	20	1	4	660	20	20

Općina	Mjesto	Vrste životinja i njihov broj							
		konji	vol.	krav.	maz.	mag.	ovce	koze	svinj.
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
ŽUPA	Plat i Soline	—	32	17	—	17	259	240	43
DUBROVAČKA	Mlini i Zavrelje	—	22	14	—	13	184	79	28
	Brašina	—	9	—	—	4	147	35	18
	Petrača	—	10	—	1	16	343	64	28
	Buići	—	15	—	—	34	155	244	34
	Makoše	—	17	7	4	25	447	641	31
	Martinovići	—	14	10	6	34	299	405	34
	Grbavac	—	7	5	3	24	298	506	34
	Donji Brgat	—	8	3	2	36	271	219	36
	Gornji Brgat	—	20	18	4	30	499	491	46
	Lazine	—	25	21	3	5	133	3	40
	Čibača	—	14	9	1	2	268	23	34
	Blato i Kupari	4	7	—	—	3	302	40	18
RIJEKA	Mokošica	—	44	20	3	1	40	—	40
DUBROVAČKA	Sustjepan	—	3	—	2	—	40	—	10
	Petrovo Selo	—	30	32	5	4	210	220	28
	Rožat	—	21	7	—	—	30	—	17
	Prijevor	—	—	—	—	—	15	—	15
	Dračevo	—	—	—	—	—	25	—	16
	Obuljeno	—	—	—	—	—	82	—	30
	Čajkovići	—	—	—	—	—	—	—	6
	Komolac	—	35	18	3	—	100	60	15
	Čajkovic	—	11	—	—	—	50	120	15
	Knežica	—	28	17	5	—	70	115	30
	Šumet	—	30	15	2	—	50	15	24
	Osojnik	—	65	27	36	8	350	1200	90
ZATON	Zaton	—	—	—	—	—	180	100	55
	Orašac	3	—	—	14	5	750	—	180
	Kliševo	1	—	—	3	1	180	250	20
	Gromača	4	60	19	7	2	140	400	30
	Ljubač	4	80	20	15	1	130	300	20
	Mrčevo	4	160	40	2	—	180	340	26
	Mravinjac	3	200	10	4	—	160	300	20
	Riđica	—	186	8	4	—	200	450	18
KOLOČEP	Koločep	—	44	—	—	—	89	—	62
LOPUD	Lopud	—	—	—	—	—	350	—	90
ŠIPAN	Luka	—	—	—	—	—	175	—	20
	Velji Vrh	—	—	—	—	—	68	—	7
	Dubrava	—	—	—	—	—	80	—	10
	Suđurač	—	—	—	6	—	70	—	10
	Sutulija	—	—	—	5	—	90	—	9
	Frajga	—	—	—	8	—	87	—	12
Pretura CAVTAT									
CAVTAT	Cavtat	—	—	—	—	1	—	—	100
	Obod	—	10	5	1	3	100	87	52
	Uskoplje	—	30	4	16	13	219	56	50
	Gabrili	1	30	2	12	14	291	301	102
	Jasenica	—	10	9	6	14	116	180	47
	Stravča	1	60	6	11	4	149	510	97
	Brotnice	1	40	13	7	2	130	400	57
	Čilipi	2	110	4	72	20	671	60	502
	Močići	2	60	2	29	25	515	72	301

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
PRIDVORJE	Ljuta	1	40	2	14	2	132	—	78
	Lovorno	—	60	5	28	3	162	—	105
	Dragavine	1	10	8	5	2	78	—	56
	Kuna	—	30	5	9	1	190	700	41
	Oprasi	—	15	5	6	1	54	—	60
	Pridvorje	2	12	4	5	1	30	—	42
	Nartice	—	18	4	7	1	100	—	34
	Mihanići	—	10	6	6	2	170	200	80
	Moljevine	—	11	1	3	1	60	150	20
	Nosanovići	—	11	1	3	—	190	140	31
	Drvenik	—	16	2	5	2	160	210	42
	Prihodnje	—	9	1	2	1	70	106	18
	Duba	2	40	2	4	—	190	500	36
	Šilješki	—	16	2	4	—	96	290	20
	Vlahutine	—	40	1	23	4	40	—	90
	Popovići	1	34	6	28	5	39	—	71
Pločice	Mrcine	—	12	6	7	—	47	100	24
	Dunave	—	17	2	10	—	50	156	23
	Zastolje	1	16	1	6	—	100	22	21
	Pavlje Brdo	—	18	2	9	1	24	100	12
	Vodovađa	—	16	1	10	—	20	102	30
	Pločice	—	14	1	9	1	30	100	18
	Đurinići	—	12	4	11	—	30	60	15
	Vitaljina	—	14	2	6	—	6	65	12
	Poljice	—	15	2	6	—	32	115	13
	Radovčići	—	16	2	14	1	31	39	35
	Bačev Do i Gruda	2	29	1	21	—	140	9	52
	Pretura SLANO								
SLANO	Slano	12	20	9	10	19	299	150	60
	Trsteno	9	—	—	9	5	250	—	10
	Brsečine	15	—	—	16	1	160	60	30
	Dubravica	18	20	5	13	—	193	185	28
	Majkovi	12	100	15	43	7	597	1219	80
	Banići	7	12	5	16	3	461	221	30
	Trnova	5	18	4	26	4	380	600	19
Mravinca	5	10	4	13	9	180	205	20	
STON	Ston	10	7	—	13	15	146	—	30
	Mali Ston	14	10	2	44	5	321	12	70
	Metohija	16	10	2	14	3	60	100	10
	Boljenovići	7	9	4	11	5	40	60	6
	Sparagovići	10	20	7	19	20	180	150	10
	Zabrđe	4	10	3	18	—	90	80	5
	Dančanje	4	6	—	7	2	90	100	8
	Duba	5	4	—	—	—	60	20	4
	Broce	3	—	—	6	1	84	120	8
Česvinica	6	13	2	22	—	170	100	25	
JANJINA	Janjina	—	—	—	60	—	105	101	60
	Popova Luka	—	—	—	22	—	64	92	26
	Sreser	—	—	—	18	—	105	52	30
	Trstenik	—	—	—	2	—	92	63	23
	Žuljana	—	—	—	17	—	59	60	30
	Kozo (danas: Tomislavovac)	—	6	4	18	—	63	162	17
	Mutan Do (Zaradeže)	—	14	—	15	—	123	156	15
	Putnikovići	—	5	—	14	—	53	75	16
	Dubrava	—	11	—	16	—	63	91	24
	Brijesta	—	3	2	7	—	49	97	20

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
LISAC	Lisac	9	19	11	16	4	300	150	15
	Točionik	8	41	20	8	4	150	400	7
	Trnovica	11	90	10	20	4	400	800	16
	Čepikuće	9	46	4	30	3	300	750	20
	Podgora	7	—	10	3	3	100	150	2
	Podimoć	3	20	10	9	3	200	150	6
	Doli	3	28	2	31	1	400	900	19
IMOTICA	Imotica	9	8	10	4	—	150	200	7
	Topolo	7	36	4	4	30	550	300	10
	Štedrica	11	6	10	4	5	150	200	12
	Ošlje	12	48	2	6	2	580	590	28
	Stupa	2	8	2	2	4	160	190	10
	Smokovljani	3	51	5	14	3	420	303	35
	Visočani	3	48	2	10	4	160	340	13
Pretura SABIONCELLO									
SABIONCELLO	Mokalo	—	—	—	—	15	82	—	6
	Vlaštica (Podvlaštica)	—	—	—	—	11	60	—	7
	Stankovići	—	—	—	—	9	115	—	7
	Orebići	—	—	—	—	—	305	—	23
	Zagruda (Glabalovo)	—	—	—	—	1	27	—	1
	Ruskovići	—	—	—	—	8	57	—	6
	Pogorje	—	—	—	—	20	88	55	8
	Zukovac	—	—	—	—	31	118	28	7
	Kučište	—	—	—	—	5	214	34	8
	Viganj	—	—	—	—	—	210	—	10
	Basiljina	—	—	—	—	—	140	—	3
	Gornja Nakovana	—	4	10	—	6	36	48	5
	Donja Nakovana	—	11	11	—	9	27	44	4
	KUNA	Osobljava	2	—	—	6	—	91	88
Kuna		—	—	—	41	—	152	194	—
Piavičino		—	—	—	44	—	106	43	—
Potomje		—	—	—	59	—	426	69	—
Prizdrina		—	—	—	10	—	40	30	—
Zakamenje		—	—	—	10	—	36	35	—
Županje Selo		—	—	—	5	—	60	30	—
Zakotorac		—	—	—	—	1	79	6	—
Podobuće		—	—	—	—	—	80	30	—
Borje		—	—	—	9	—	30	53	—
Podgolubinica		—	—	—	8	—	40	100	—
Košarnj Do		—	—	—	55	—	60	70	—
Oskorušno		—	—	—	1	—	342	408	—
TRPANJ	Trpanj	—	—	—	22	—	352	88	62
	Gornja Vrućica	—	—	—	28	—	160	161	37
	Donja Vrućica	—	—	—	—	—	173	78	31
	Duba	—	—	—	—	1	35	—	10
Pretura MLJET									
MLJET	Babino Polje	—	14	2	—	100	250	500	20
	Blato	—	10	—	—	11	50	140	8
	Goveđari	—	7	—	—	10	46	62	2
	Prožura	—	—	—	—	15	30	80	4
	Maranovići	—	—	—	—	15	54	146	7
	Korita	—	—	—	—	12	47	155	3

Pretura KORČULA

Općina	Mjesto	Vrste životinja i njihov broj							
		konji	vol.	krav.	maz.	mag.	ovce	koze	svinj.
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
KORČULA	Grad i predgrađa	—	1	—	9	4	46	40	10
	Lumbarda	—	—	—	6	10	160	105	30
	Žrnovo	1	2	—	41	54	190	210	30
	Pupnat	—	12	—	23	18	104	100	2
	Račišće	—	11	—	19	2	270	240	—
BLATO	Blato	6	56	—	338	48	550	340	60
	Smokvica	—	24	—	48	14	320	370	6
	Čara	—	23	—	9	17	300	250	11
LASTOVO	Lastovo	—	—	—	166	30	600	500	200

Iz prednjih iskaza je vidljivo da je bilo:

u dubrovačkoj preturi — 47 konja, 1239 volova, 365 krava, 155 mazgi, 293 magarca, 8596 ovaca, 6958 koza i 1430 svinja;

u cavtatskoj preturi — 17 konja, 901 vol, 124 krave, 415 mazgi, 125 magaraca, 4462 ovce, 4830 koza i 2387 svinja;

u slanskoj preturi — 262 konja, 757 volova, 170 krava, 650 mazgi, 169 magaraca, 8557 ovaca, 9754 koze i 914 svinja;

u preturi Sabioncello — 3 konja, 15 volova, 21 krava, 298 mazgi, 117 magaraca, 3741 ovca, 1692 koze i 235 svinja;

u mljetskoj preturi — 31 vol, 2 krave, 163 magarca, 477 ovaca, 1083 koze i 44 svinje;

u korčulanskoj preturi — 7 konja, 129 volova, 659 mazgi, 197 magaraca, 2540 ovaca, 2155 koza i 349 svinja.

Ako se pažljivije razmotre ti podaci, uočiti će se da su oni veoma zanimljivi pokazatelji koji mnogo toga objašnjavaju. U većini sela dubrovačkog okružja stanovnici su se bavili i uzgojem žitarica. Sijanju žitarica prethodi oranje, a oranje žitorodnih njiva obavljalo se zaprežnom stokom — volovima. Zbog toga su držani volovi, kojih je, kako je vidljivo, i bilo više u onim selima koja su imala više njiva na kojima se uzgajalo žito, gdje se, dakle, više i oralo i sijalo. Oranje njiva prethodilo je ne samo sjetvi, već i krčidbi kad se htjelo podići nove, mlade vinograde. A vinogradarstvo je bilo podosta razvijeno gotovo na svim područjima dubrovačkog okružja. U prehrani stanovništva i u ovom okružju znatno su bili prisutni mlijeko i mliječne prerađevine. Mlijeko se dobivalo pretežno od ovaca i koza, a manje od krava, jer je ovce i koze, s obzirom na prirodu tla i mogućnosti ispaše, bilo lakše uzdržavati. Zbog toga je na nekim područjima bilo malo krava, a na pojedinim otocima — kao npr. na Koločepu, Lopudu, Šipanu, Korčuli i Lastovu — nije bilo ni jedne.

Navest ćemo i broj prometnih sredstava po pojedinim preturama i mjestima. Od ukupno 6 teretnih kola u okružju dubrovačkom krajem 1830, četvero su bila u cavtatskoj preturi, a dvojica u korčulanskoj preturi. U cavtatskoj preturi po jedna kola bila su u Cavtatu, Močićima, Vlahutinama i Popovićima, a u korčulanskoj preturi bila su po jedna kola u Korčuli i u Žr-

novu. Na kontinentalnom i otočnom kopnu u dubrovačkom okružju prenosi-li su se razni tereti od jednog do drugog mjesta uglavnom na tovarnim ži-votinjama (magarci, mazge, konji). Što se tiče plovila, kojima se putovalo i prevozilo razne terete, njih je bilo 301 u dubrovačkoj preturi⁹, 57 u cavtat-skoj preturi,¹⁰ 189 u slanskoj preturi,¹¹ 211 u preturi Sabioncello,¹² 31 u mljetskoj preturi¹³ i 181 u korčulanskoj preturi.¹⁴

Budući da je u vrijeme sastavljanja statističkog dokumenta iz kojeg smo crpili ovdje iznesene podatke, službeni jezik u Dalmaciji bio talijanski, nazivi svih naselja pisani su talijanskom grafijom. Od 169 naselja u dubrovačkom okružju koja su smatrana zasebnim cjelinama i u tom smislu obuhvaćena tim popisom krajem 1830. godine, 153 naselja su navedena njihovim izvornim, hrvatskim nazivom, dok je 16 naselja navedeno njihovim nehrvatskim — latinskim odnosno talijanskim — imenom, i to: Ragusa (Dubrovnik), Gravosa (Gruž), Ragusavecchia (Cavtat), San Stefano (Sustjepan), Calamota (Koločep), Mezze (Lopud), San Giorgio (Sudjuradj), Gionchetto (Sumet), Malfi (Zaton), Valdinoco (Orašac), Cannosa (Tršteno), Stagno (Ston), Sottomonte (Podgorje), Trappano (Trpanj), Curzola (Korčula) i Lagosta (Lastovo). Nehrvatska imena navedena su i za pojedine općine: Ombla (Rijeka Dubrovačka), Breno (Župa Dubrovačka), Giuppana (Šipan), Meleda (Mljet) i Sabioncello (jugozapadni dio Pelješca).

Činovník koji je ispisivao imena naselja dubrovačkog okružja u tom statističkom izvještaju, napravio je pri tom nekoliko grešaka. Možda su te greške nastale i tako što ih je on usvojio iz parcijalnih izvještaja dobivenih iz pojedinih općina odnosno iz pojedinih pretura. Tako je npr. naziv Cannosa napisan kao: Cannova. Naziv Brijesta kao Bristva, Uskoplje (Uscopglie) kao Uscopoglin. Neki su nazivi naselja od dvije riječi spojeni u jednu riječ, pa

⁸ ^{8a} Podaci za Ston i Mali Ston upadno nisu u redu. Ston (ili Veliki Ston), kako pokazuju kasniji popisi, imao je više stanovnika nego li Mali Ston. Tako npr. 1857. u Stonu je bilo 428, a u Malom Stonu 220 stanovnika. Godine 1880. u Stonu se nalazilo 378, a u Malom Stonu 228 stanovnika (M. Korenčić, n. d., 221 i 224). Činovník, koji je upisivao te podatke za 1830. g., očito je pogriješio i time napravio zbrku. Podaci, koje je naveo za Ston, više odgovaraju za Mali Ston, i obrnuto. Pa i kad se uporedi tu navedeni broj familija s brojem stanovnika u Stonu (81 : 103) još više je očito da se radi o grešci, na koju ovom napomenom upozoravamo.

⁹ Od tog broja plovila, 8 ih je bilo u gradu Dubrovniku, 4 u predgrađima Ploče i Pile, 74 u Gružu i Lapadu, 3 u Platu i Solinama, 7 u Mlinima i Zavrelju, 1 u Kuparima, 3 u Mokošici, 11 u Sustjepanu, 8 u Rožatu, 1 u Dračevu, 8 u Obuljenu, 6 u Čajkovićima, 2 u Komolcu, 24 u Zatonu, 6 u Orašcu, 40 u Koločepu, 28 na Lopudu i 67 na Šipanu.

¹⁰ I to: 54 u Cavtatu i 3 u Pločicama (Molunat).

¹¹ Od tog broja plovila, bilo je: 21 u Slanom, 7 u Trstenom, 10 u Brsečinama, 15 u Banićima, 10 u Stonu, 45 u Malom Stonu, 4 u Dubi, 10 u Brocama, 2 u Česvinici, 16 u Janjini, 3 u Popovoj Luci, 5 u Sreseru, 18 u Trsteniku, 10 u Žuljani, 1 u Putnikovićima, 3 u Dubravi, 4 u Brijesti i 5 u Dolima.

¹² U Mokalu 5, u Stankovićima 3, u Orebićima 22, u Zagruđi 1, u Podgorju 3, u Žukovcu 4, u Kučištu 17, u Vignju 18, u Basiljini 9, u Donjoj Nakovani 1, u Osobljavi 6, u Kuni 6, u Piavičinu 2, u Potomju 9, u Prizdrini 1, u Zakamenju 1, u Zupanjam Selu 1, u Zakotorcu 1, u Podobuču 10, u Borju 4, u Podgolubini 2, u Oskorušnu 8, u Trpnju 61, u Donjoj Vrućici 4 i u Dubi 12.

¹³ I to: 5 u Babinu Polju (Sobra), 3 u Blatu, 8 u Goveđarima, 5 u Prožuri, 7 u Maranovićima i 3 u Koritima.

¹⁴ Od tog broja bilo je: 36 u Korčuli, 20 u Lumbardi, 2 u Žrnovu, 2 u Popnatu, 15 u Račišću, 49 u Blatu (Vela Luka), 8 u Smokvici, 3 u Čari i 46 na Lastovu.

se tako grafijski predočeni nazivi tih naselja mogu u prvi mah dojmiti i kao nove imenske tvorbe (Mutan Do je npr. napisan kao: Mutando). Izrazi upotrebljeni u raznim izvještajima, pa i u takvim statističkim dokumentima kao što je ovaj kojim se ovdje bavimo, mogu poslužiti i kao svojevrsno gradivo za određena filološka razmatranja.

Na kraju želim skrenuti pažnju na još nešto: U navodu naselja u okviru pojedinih općina dubrovačkog okružja, za koja su iskazani popisni podaci, nerijetko se navode po dva naselja zajedno — kao jedna cjelina. Tako npr. navode se u općini Dubrovnik: Gruž i Lapad; u općini Župa Dubrovačka: Blato i Kupari, Plat i Soline, Mlini i Zavrelje; u općini Pločice: Bačev Do i Gruda. Kasniji popisi stanovništva pretežno ne ponavljaju ta spajanja susjednih naselja ili pak spajaju neka druga susjedna naselja. U ovom popisu iz 1830. godine iskazani su, uz to, i pojedini zaseoci kao zasebne popisne cjeline. Oni su tada — s administrativnog stajališta i sa stajališta brojnosti njihova žiteljstva — imali zasebno značenje. U kasnijim popisima stanovništva neki od tih zaselaka više se ne spominju, uklopljeni su u širu seosku zajednicu. Kad se uporedi brojno stanje stanovništva iz nekoliko popisa, dakle u jednom duljem vremenskom toku, može se mnogo toga vidjeti: da li neko mjesto (naselje) napreduje, raste; zadržava li približno isti, podjednaki obim svoga žiteljstva ili pak nazaduje, smanjuje se. Ponegdje djeluju činioci razvoja i napretka, a ponegdje postoje uzroci nazatka i propadanja, koji daju svoj biljeg povijesti svakog mjesta, svakog kraja. Ta povijest čitljiva je na svoj način i iz demografskih podataka. Stoga je te podatke potrebno istraživati, prikupljati i objavljivati. Objavljivanje i ovog priloga potaknuto je tom potrebom.

Ivo Perić

THE POPULATION OF DUBROVNIK DISTRICTS AND THEIR PROPERTY
BY THE END OF 1830

Summary

Dalmatia had its self-governed regional administration under Austrian rule. The highest form of administration was performed by regional government with its domicile in Zadar. Lower regional administration units were the following: districts, townships and communes. Dubrovnik was the capital of one of the four dalmatian districts; it consisted of 6 townships and 22 communes stretching throughout the whole territory of the former Dubrovnik Republic and the island of Korčula.

By the end of 1830 there were 8337 houses, 8544 families and 45346 inhabitants in the district of Dubrovnik. According to religious beliefs 44680 inhabitants were catholics, 406 orthodox and 260 jews.

To the census dating from that time we also have live stock and means of transport listed. So we learn that there were 336 horses, 3072 oxen, 682 cows, 2177 mules, 1064 donkeys, 28373 sheep, 26472 goats and 5359 swine. Oxen were used for ploughing not only wheat and corn fields but also land intended for bringing up new vineyards. Cows and goats were mostly kept for milk, whereas the latter were much easier to breed. Therefore on some islands (e.g. Koločep, Lopud, Šipan, Korčula, Lastovo) there were no cows at all.

Mules, horses and donkeys were mostly used for transport purposes. As there were almost no roads, in the whole district there were only 6 carts. But on the contrary, seatravel and fishing were quite developed for there are 970 vessels listed.